Utbildningsutskottets betänkande

1980/81: 9

med anledning av proposition 1979/80: 182 om elevers och föräldrars medinflytande i skolan jämte motioner

Propositionen

I proposition 1979/80: 182 har regeringen (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om informations- och samrådsskyldighet för rektor,
2. godkänna vad som i propositionen förordats angående skolkonferenser, samarbetsnämnder och andra samverkansorgan,
3. godkänna att ärenden om avstängning eller förvisning av elev i gymnasieskolan skall avgöras av styrelsen för skolan.

Propositionen innehåller förslag som syftar till att förstärka elevernas och föräldrarnas inflytande i grundskolan och gymnasieskolan. Bl. a. föreslås att rektor skall ha viss skyldighet att informera och samråda med företrädare för eleverna på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan samt företrädare för föräldrarna till eleverna på grundskolans samtliga stadier.

Vissa ändringar föreslås även i fråga om konferenser och samarbetsnämnder. De senare skall inte längre vara obligatoriska. Det föreslås också att skolstyrelsen eller utbildningsnämnden – i stället för som nu samarbetsnämnden i särskild sammansättning – skall avgöra ärenden om avstängning eller förvisning av elev i gymnasieskolan.

Ändringarna föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1981.

Motion väckt under allmänna motionstiden vid riksmötet 1979/80

1979/80: 1275 av Lennart Andersson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om en utredning med uppgift att företa en kartläggning av skolledarnas arbetssituation och lämna förslag till åtgärder för att stimulera flera befattningshavare att söka tjänster som skolledare i grundskolan.

Motioner väckta med anledning av proposition 1979/80: 182

1980/81: 21 av Sven Johansson m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande språkbruket i skolan.

1980/81:22 av Inga Lantz m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen uttalar att

a) rektor bör vara skyldig att samråda med representanter för elever och föräldrar minst en gång per månad,

b) låg- och mellanstadiets elever bör vara representerade vid samråden,

c) föräldrarepresentanterna bör erhålla ekonomisk ersättning för förlorad arbetsförtjänst vid medverkan i skolan,

2. att riksdagen hemställer hos regeringen om en plan för hur elevers och föräldrars samverkan i skolan i praktiken skall genomföras.

1980/81:23 av Tore Nilsson (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att föräldrar skall ha medinflytande vid val av skolans läromedel.

Utskottet

I proposition 1979/80:182 föreslås att rektor skall ha viss skyldighet att informera och samråda med företrädare för eleverna på grundskolans högstadium och i gymnasieskolan och med företrädare för föräldrarna till eleverna på grundskolans samtliga stadier. Företrädarna utses av dessa grupper till det antal, för den tid och i den ordning som styrelsen för skolan bestämmer. De som utses bör enligt propositionen vara representativa för de grupper de företräder. Om varken elever eller föräldrar önskar utnyttja sin rätt att utse företrädare, bortfaller samrådsskyldigheten.

Samrådsskyldigheten bör enligt propositionen fullgöras innan förhandlingar enligt medbestämmandelagen kommer in i ett avgörande skede. När samråd hålls bör rektor göra reservationen att den ståndpunkt rektor ger uttryck åt under samrådet endast är preliminär i avvaktan på synpunkter från berörd arbetstagarorganisation och kan komma att ändras vid förhandling enligt medbestämmandelagen.

Enligt motion 1980/81:23 bör riksdagen besluta att föräldrar skall ha medinflytande vid val av skolans läromedel. Som motiv anges att föräldrar bör kunna förhindra att läromedel i vilka svordomar förekommer används. Även i motion 1980/81:21 anmärks på förekomsten av svordomar i vissa läromedel. Motionärerna tänker sig att elever och föräldrar genom förslagen i propositionen skulle kunna få ett större inflytande vid valet av skolböcker. De hemställer att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande språkbruket i skolan.

I skolförordningen (1971:235, ändrad senast 1980:350) finns föreskrifter om att styrelsen för skolan beslutar om antagande av läromedel efter förslag av rektor. Denne skall avge sitt förslag efter hörande av berörda lärare och företrädare för berörda elever. I propositionen anförs att rektor beträffande förslag om antagande av läromedel även i fortsättningen bör ha skyldighet att kalla till sammankomst med berörda arbetstagare och företrädare för berörda elever. En fråga av detta slag bör, heter det i proposi-

tionen (s. 24–25), rektor inte vara skyldig att ta upp till samråd med elev- och föräldraföreträdarna enligt de allmänna reglerna för samråd.

Mot bakgrund av vad som anförts i propositionen i denna del vill utskottet erinra om att frågan om val av läromedel för den enskilda klassen kan diskuteras på klassmöte. Eftersom det är skolstyrelsen som beslutar om antagande av läromedel kan föräldrarnas inflytande i denna fråga även ske på politisk väg. Vidare bör uppmärksammas att utredningen (U 1976:04) om läromedelsmarknaden m.m. i sitt betänkande (SOU 1980:15) Läromedlen i skolan föreslagit att en särskild nämnd inrättas med uppgift att granska läromedel i efterhand efter anmälan från bl.a. enskilda personer, t.ex. föräldrar. Frågan bereds f.n. i regeringskansliet.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda att någon ändring av propositionens förslag beträffande ordning för antagande av läromedel inte bör göras. Motionerna 1980/81:21 och 1980/81:23 bör därför avslås av riksdagen. Samtidigt vill emellertid utskottet uttala att det är angeläget att såväl alla som arbetar i skolan – lärare, övrig personal och elever – som föräldrar medverkar till goda umgängesformer i skolan. Härtill hör också ett vårdat språkbruk.

Enligt motion 1980/81:22 bör riksdagen uttala att rektor bör vara skyldig att samråda med representanter för elever och föräldrar minst en gång per månad (yrkande 1a). Vidare hemställs att riksdagen uttalar att låg- och mellanstadiets elever bör vara representerade vid samråden (yrkande 1b). Det begärs även en plan för hur elevers och föräldrars samverkan i skolan i praktiken skall genomföras (yrkande 2).

Beträffande samrådsskyldigheten anförs i propositionen (s. 20) följande: "Av praktiska skäl måste det finnas vissa begränsningar i samråds- och informationsplikten. Rektor bör t.ex. inte vara skyldig att hålla samråd innan han fattar beslut, om tidsnöd lägger hinder i vägen. Rektor bör inte heller vara skyldig att ställa upp för samråd och information med elev- och föräldraföreträdarna i obegränsad omfattning. Normalt bör det för samråd på eget initiativ och på begäran samt för en sådan information som lämnas muntligt kunna räcka med tillsammans fyra tillfällen per termin för vardera gruppens företrädare."

Åtskilliga frågor i skolan är komplicerade och samrådet måste för alla kunna framstå som meningsfullt. Att föreskriva samrådsskyldighet för rektor gentemot företrädare för låg- och mellanstadieelever är ett alltför långtgående förslag. Utskottet vill dock peka på uttalandena i propositionen (s. 23) om att låg- och mellanstadieelever i den mån rektor och föräldraföreträdarna så finner lämpligt bör kunna delta i samrådet mellan rektor och föräldrar och att det är viktigt att man låter i första hand mellanstadieeleverna stegvis växa in i den roll som tillkommer dem när de blir högstadieelever.

Enligt propositionen är avsikten att reformen skall kunna genomföras inom de angivna ramarna under anpassning till lokala förhållanden. I första

hand bör rektor och företrädarna gemensamt bestämma i vilka former kontakterna skall ske. De får då ta ställning till om kontakterna skall ske med vardera gruppens företrädare separat eller med de båda gruppernas företrädare tillsammans och vilka närmare regler som skall gälla för kontakterna.

Utskottet, som utgår från att rektor endast när det är påkallat åberopar tidsnöd som skäl för uteblivet samråd, avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1980/81: 22 yrkandena 1 a, 1 b och 2 och tillstyrker propositionens förslag i vad gäller informations- och samrådsskyldighet för rektor.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag även vad gäller skolkonferenser, samarbetsnämnder och andra samverkansorgan samt att ärenden om avstängning eller förvisning av elev i gymnasieskolan skall avgöras av styrelsen för skolan.

I motion 1980/81: 22 (yrkande 1 c) begärs ett riksdagsuttalande om att föräldrarepresentanterna bör erhålla ekonomisk ersättning för förlorad arbetsförtjänst vid medverkan i skolan.

Utskottet erinrar om det ansträngda ekonomiska läget för stat och kommun. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1980/81: 22 yrkande 1 c.

Frågan om skolledarnas arbetsuppgifter är enligt propositionen föremål för analys och översyn inom utbildningsdepartementet.

Skolledarnas situation i dagens skola behandlas i motion 1979/80: 1275. Det erinras bl. a. om att man sedan en tid tillbaka kan notera att allt färre sökande anmäler sig till ledigförklarade skolledartjänster och att erfarna skolledare allt oftare begär tjänstledighet eller entledigande för att återgå till lärartjänst eller övergå till andra uppgifter. Motionärerna anser det nödvändigt att omgående undersöka hur denna situation uppkommit. Det föreslås att riksdagen hos regeringen begär en utredning med uppgift att företa en kartläggning av skolledarnas arbetssituation och att lämna förslag till åtgärder som kan stimulera fler befattningshavare att söka tjänster som skolledare i grundskolan.

Det är enligt utskottets uppfattning synnerligen angeläget att snarast undersöka skolledarnas arbetssituation och vidta de åtgärder som bedöms nödvändiga för att fler lärare skall stimuleras att söka tjänster som skolledare. Mot bakgrund av pågående analys och översyn av skolledarnas arbetsuppgifter inom utbildningsdepartementet är det inte påkallat att nu ta ett initiativ från riksdagens sida. Motion 1979/80: 1275 avstyrks därför.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande val av läromedel m. m. avslår motionerna 1980/81: 21 och 1980/81: 23,
2. att riksdagen med avslag på motion 1980/81: 22 yrkandena 1 a, 1 b och 2 samt med bifall till proposition 1979/80: 182 godkänner vad som i propositionen förordats om informations- och samrådsskyldighet för rektor,

3. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1979/80: 182 förordats angående skolkonferenser, samarbetsnämnder och andra samverkansorgan,
4. att riksdagen godkänner att ärenden om avstängning eller förvisning av elev i gymnasieskolan skall avgöras av styrelsen för skolan,
5. att riksdagen beträffande ekonomisk ersättning till föräldrarepresentanter avslår motion 1980/81: 22 yrkande 1 c,
6. att riksdagen beträffande åtgärder för att förbättra skolledarnas arbetssituation avslår motion 1979/80: 1275.

Stockholm den 27 november 1980

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Hans Nyhage (m), Bengt Wiklund (s), Linnea Hörlén (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Sven Johansson (c), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Kerstin Göthberg (c), Torsten Karlsson (s), Larz Johansson (c), Göran Persson (s) och Ylva Annerstedt (fp).

Särskilda yttranden

1. Elevers och föräldrars medinflytande i skolan

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Torsten Karlsson och Göran Persson (alla s) anför:

Vi delar den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen att större inflytande på och ansvar för skolarbetet påtagligt bidrar till att skapa en god arbetsmiljö för alla som är verksamma i skolan. Elevers och föräldrars medinflytande i skolan bör därför stärkas.

De förslag som framläggs i propositionen betraktar vi som en bred försöksverksamhet för att i skolans vardag pröva sig fram till den lämpligaste balansen mellan olika gruppers rättmätiga krav på medinflytande i skolan. Då det finns olika vägar att gå fram i detta arbete bör verksamheten utvärderas efter att ha pågått några år, då underlag kan finnas för en bedömning av vilka vägar som är lämpligast.

2. Språkbruket i läromedel och övrig verksamhet i skolan

Sven Johansson (c) anför:

Jag delar utskottets uppfattning att det är angeläget att alla som arbetar i skolan – lärare, övrig personal och elever – liksom också föräldrar medverkar till goda umgängesformer. Jag vill emellertid tillägga följande.

I tidningar, radio och television är det inte ovanligt att människor använder ett grovt språk. Det är oroväckande när det visar sig att man även i skolan talar ovårdat och att det i läroböcker kan förekomma svordomar och andra uttryck som inte är förebildliga.

Skolan måste enligt min mening gå in för ett vårdat språk, som kan tjäna som föredöme för eleverna. Vid val av läromedel bör man också ta hänsyn till att det i skolan finns barn från hem där bruk av svordomar inte betraktas som lämpligt.

Varje elev måste bli medveten om att språket är vårt viktigaste medel att få kontakt med andra människor. Elevernas förmåga att tala måste utvecklas. Eleverna bör få lära sig i skolan vad som utmärker ett gott språkbruk, så att de själva medvetet kan arbeta med att förbättra sin egen uttrycksförmåga.

Jag har särskilt velat poängtera detta, eftersom språket i skolan enligt min mening är ett uttryck för de värderingar skolan står för.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1980